

2.7.2010

805/4/09

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Maija Sakslin

Esittelijä: Esittelijäneuvos Riitta Länsisyrjä

**ULOSOTTOMIEHEN OIKEUS VALOKUVATA VELALLISTEN KOTIA / EN UTMÄTNINGS-
MANS RÄTT ATT FOTOGRAFERA GÄLDENÄRERS HEM**

1
KANTELU

Kantelija arvostelee kantelukirjelmässään --- ulosottoviraston kihlakunnanvoudin ja kihlakunnanulosottomiehen menettelyä omistamansa talon ja pihan kuvaamisessa talossa asuvien kantelijan, hänen äitinsä ja veljensä sekä heidän omistamansa avoimen yhtiön tulo- ja varallisuusaseman selvittämiseen liittyvän käynnin yhteydessä. Hän arvostelee myös kihlakunnanvoudin käyttäytymistä puhelinkeskustelun aikana.

2
SELVITYS

3
RATKAISU

3.1
Oikeusohjeet

Suomen perustuslain 10 §:n 1 momentin mukaan jokaisen yksityiselämä, kunnia ja kotirauha on turvattu. Pykälän 3 momentin mukaan lailla voidaan säätää perusoikeuksien turvaamiseksi tai rikosten selvittämiseksi välttämättömistä kotirauhan piiriin ulottuvista toimenpiteistä.

Omistusoikeuden suojasta, jonka toteuttamisesta ulosottotäytäntöönpanossa on kysymys, säädetään perustuslain 15 §:ssä.

Jo käsitellessään ulosottolain menettelysäännösten uudistamista koskevaa hallituksen esitystä (216/2001 vp) perustuslakivaliokunta lausui (PeVL 12/2002 vp) asuntoon kohdistuneiden täytäntöönpanotoimien sääntelyn osalta seuraavan.

Ulosotossa on vanhastaan kysymys tuomiossa tai muussa ulosottooperusteessa todetun lakiin perustuvan veloitteen täytäntöönpanosta viime kädessä pakkoa käyttämällä. Erityisesti ulosmittauksen toimittaminen yksityisoikeudellisen saatavan täytäntöön panemiseksi turvaa omalta osaltaan velkojan omaisuudensuojaa. Myös velkojan oikeusturvan kannalta on välttämätöntä, että esimerkiksi tuomio ei jää vaille tosiasiallisia vaikutuksia, vaan on julkisen vallan toimesta tehokkaasti täytäntöön pantavissa. Kotirauhan piiriin ulottuvat täytäntöönpanotoimet ovat näin ollen hyväksyttäviä perusoikeuksien turvaamiseksi.

Julkisoikeudellisten rahasaamisten ulosmittauksessa on niin ikään kysymys lakiin perustuvien veloitteiden täytäntöönpanosta. Niissä on yleensä kysymys valtiolle tai muulle julkisyhteisölle veronsaajana tulevasta suorituksesta. Käytännön tilanteissa ulosottoimenpiteiden erottelu erityisesti samalta velalliselta perittävinä olevien saatavien oikeudellisten perusteiden mukaan on hankalaa. Oikeusvaltiossa ei ole perusteltua soveltaa velallisiin erilaisia toimenpiteitä saatavien sinänsä satunnaisesti oikeudellisesta luonteesta riippuen.

Ulosottomiehellä on ulosottokaaren 3 luvun 48 §:n nojalla velvollisuus etsiä viran puolesta velalliselle kuuluvaa omaisuutta olosuhteisen edellyttämässä laajuudessa suorituksen saamiseksi hakijan saatavalle. Ulosottomiehen on myös ulosottokaaren 3 luvun 31 §:n nojalla hankittava viran puolesta päätöksensä tekemistä varten kohtuudella saatavissa oleva selvitys asian edellyttämästä laajuudesta.

Ulosmittauskelpoisen omaisuuden paikkaan kohdistuvasta etsinnästä säädetään ulosottokaaren 4 luvun 49 §:ssä. Hallituksen esitykseen 216/2001 vp antamassaan edellä mainitussa lausunnossa perustuslakivaliokunta muun muassa katsoi, että omaisuuden etsimiseen asunnosta tulisi edellyttää velallisen jonkinasteista moitittavaa käyttäytymistä. Lakivaliokunta katsoi kuitenkin mietinnössään, että perusoikeussuoja tuli riittävästi huomioon otetuksi ilman, että säännökseen lisätään perustuslakivaliokunnan esittämää velallisen moitittavaa käyttäytymistä koskeva edellytys (LaVM 34 /2002 vp).

Näin ollen ulosottokaaren samansisältöisen 3 luvun 49 §:n nojalla omaisuutta saadaan ulosmittauksen toimittamiseksi etsiä velalliselle kuuluvassa tai hänen käytössään olevassa rakennuksessa, säilytyspaikassa, kulkuneuvossa taikka muussa sisä- tai ulkotilassa. Pykälän 2 momentin mukaan etsintätoimia saadaan suorittaa myös velallisen asunnossa tämän suostumuksetta, jos on perusteltua aihetta olettaa, että siellä on ulosmittaus kelpoista omaisuutta eikä ulosottomies ole saanut selville riittävästi velalliselle riidattomasti kuuluvaa muuta omaisuutta. Mitä tässä säädetään velallisesta, koskee myös sivullista, jos on erittäin painava peruste olettaa, että sivullisen asunnossa on velalliselle kuuluvaa omaisuutta.

Ulosottokaaren säännöksistä on vielä otettava huomioon 4 luvun 22 §:n säännös toimituspai-kasta. Jollei toisin säädetä, täytäntöönpanotoimitus pidetään ulosottomiehen virkahuoneessa, omaisuuden sijaintipaikalla toimituksen kohteena olevassa paikassa taikka ulosottomiehen sopivaksi katsomassa muussa tilassa tai paikassa. Ulosmittaustoimitus voidaan pitää ja väliaikaistoimi suorittaa vastaajan tai sivullisen suostumuksetta tämän asunnossa sen mukaan kuin 49 ja 51 §:ssä säädetään ja myös muu tässä laissa tarkoitettu toimitus, jos se on välttämätöntä täytäntöönpanon toimittamiseksi.

Vaatimus, että ulosmittaustoimitus tai muu toimitus voidaan pitää velallisen tai sivullisen asunnossa vain, jos toimituksesta on nimenomainen säännös ulosottolaissa, lisättiin samansisältöiseen ulosottolakiin lakivaliokunnan esityksestä (ks.LaVM 34/2002 vp). Lakivaliokunta korosti myös suhteellisuusperiaatteen huomioon ottamista harkittaessa toimia kotirauhan piiriin kuuluvalla alueella siten, kuin ulosottolain 1 luvun 19 §:ssä säädettiin.

Asiaa koskeneessa hallituksen esityksessä (216/2001 vp) todettiin muista kuin ulosmittaustoimituksista seuraavaa:

Muu kuin ulosmittaustoimitus voitaisiin pitää asianomaisen asunnossa, jos se on välttämätöntä täytäntöönpanon toimittamiseksi. Häätö koskee usein juuri asuntoa. Poikkeuksellisesti myös ulosotto selvitys voitaisiin toimittaa velallisen asunnossa vas-

toin hänen suostumustaan. Tämä kuitenkin yleensä edellyttäisi, että velallinen on piileskellyt tilanteessa, jossa kysymyksessä on suuri intressi ja ulosotto selvityksen toimitaminen on välttämätöntä. Tällöinkin on asianmukaista, että velalliselle annetaan ensin tilaisuus tulla ulosottomiehen mukana tämän virkahuoneeseen. Toinen vaihtoehto olisi noutaa velallinen selvitykseen, joka merkitsee hänen henkilökohtaisen vapautensa rajoittamista. Se, kumpaa näistä viimekätistä keinoista käytettäisiin, riippuisi yksittäistapauksesta.

Ulosottokaari ei sääntele toimitusta, jossa selvitetään omaisuuden ulosmittausarvoa mahdollista ulosmittausta varten muutoin kuin mahdollinen ulosottokaaren 3 luvun 57–63 §:ssä säännellyn ulosotto selvitystoimituksen yhteydessä. Ulosottokaareissa ei ole myöskään erikseen säännöksiä kohteen valokuvaamisesta.

Ulosottokaaren 1 luvun 19 §:n mukaan ulosottomiehen tulee toimia virkatehtävässään asianmukaisesti ja puolueettomasti. Täytäntöönpano tehtävät tulee suorittaa joutuisasti, tehokkaasti ja tarkoituksen mukaisesti aiheuttamatta vastaajalle tai sivulliselle suurempaa haittaa kuin täytäntöönpano tarkoitus vaatii.

3.2

Arviointi

Saadun selvityksen mukaan kantelijalla ja kahdella muullakin kiinteistössä asuneella henkilöllä oli ulosotto perinnässä useiden tuhansien velat. Perintä oli jatkunut kihlakunnan ulosottomiehen selvityksessä ilmenevällä tavalla jo vuosia ennen kiinteistöllä tapahtunutta käyntiä 5.3.2009. Selvityksen mukaan käynnin tarkoituksena oli selvittää --- Ay:n tulon ja omaisuuden lisäksi samalla myös talossa asuvien luonnollisten henkilöiden tulo ja varallisuustilannetta. Myös kantelijan ja hänen veljensä omistamien kiinteistöjen arvoja selvitettiin samassa yhteydessä. Tässä tarkoituksessa kiinteistöt myös kuvattiin, kuten kihlakunnanvoudin selvityksestä ilmenee.

Kantelija arvostelee ulosottohenkilökuntaa kiinteistön valokuvaamisesta. Näin ollen kantelun ja siihen annetun selvityksen perusteella en voi ottaa kantaa kantelijan kiinteistöllä ja asunnolla suoritettujen muiden toimenpiteiden perusteeseen. Kanteluista ilmenee, että tilaisuudessa selvitettiin velallisten ulosmittauskelpoista omaisuutta ulosotto selvityksin. Kysymys ei siis selvityksen perusteella ollut ulosottokaaren 4 luvun 49 §:ssä tarkoitettua ulosmittauskelpoisen omaisuuden etsimisestä. Muut kuin omaisuuden etsimistoimet ja ulosmittaus ja väliaikaistoimi ovat edellä selostettujen säännösten nojalla mahdolliset velallisen asunnossa vain poikkeustilanteessa, kun se on välttämätöntä tai velallinen antaa siihen suostumuksensa.

Ulosmittaustoimituksella velallisen luona puututaan hänen ja muiden hänen kanssaan asuvien henkilöiden perustuslailliseen kotirauhan suojaansa. Kotirauhan suojaan liittyy yksityiselämän suoja, jonka lähtökohtana on, että yksilöllä on oikeus elää omaa elämäänsä ilman viranomaisien tai muiden ulkopuolisten tahojen mielivaltaista tai aiheetonta puuttumista hänen yksityiselämäänsä.

Näin ollen totean tältä osin vain yleisesti, että perusoikeutena turvatun kotirauhan piiriin puuttumisen tulee aina perustua lakiin ja se on sallittua vain laissa säädettyjen edellytysten vallitessa ja sen sallimissa tilanteissa. Perusoikeusrajoitusta koskevia säännöksiä tulee tulkita suppeasti. Toimenpiteen tulee olla suhteellisuusperiaatteen mukainen.

Oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että koska ulosottokaaren 4 luvun 22 §:n rajoitus velallisen asunnossa tapahtuville ulosotto toimituksille koskee vain asuntoa eikä kaikkea rikosoikeudelli-

sen kotirauhan piiriin kuuluvaa aluetta tai tilaa, kuten pihamaata, tulee valokuvaamista arvioida ainoastaan yleisen asianmukaisuusharkinnan perusteella. (ks Tuula Linna–Tatu Leppänen: Ulosottomenettely, s. 320-).

Kuvaaminen kohdistui rakennuksiin ainoastaan ulkoapäin. Ulosoton tänne toimittamissa kuvissa ei näy asunnon sisätiloja. Velallisilla oli huomattavat velat ja tilan kauppahinta vuonna 2005 ja tilaa rasittavat kiinnityksiin perustuvat velat olivat niin samanarvoisia, että tarvittiin jo omaisuutta ulosmittaessa käsitys siitä, oliko kiinteistöllä riittävästi ulosmittausarvoa.

Ulosottomies on ulosoton virallistoimintoisuuden periaatteen perusteella velvollinen selvittämään ulosmittauskelpoista omaisuutta. Omaisuuden arvon selvittäminen on liiallisen ulosmittauksen ulosottokaaren 4 luvun 16 §:ssä säädetyn kiellon vuoksi tarpeellista. Ulosotossa noudatettava suhteellisuusperiaatteen mukaisesti valokuvaamisen tulee olla tarpeen ulosotolle säädetyn tehtävän eli tässä tapauksessa ulosmittauskelpoisen omaisuuden arvon selvittämiseksi. Suhteellisuusperiaate merkitsee myös, että kuvien ottamisen tulee rajoittua siihen, mikä on välttämätöntä tuon tarpeen toteuttamiseksi. Kantelutapauksessa valokuvaamiselle on selviytyksen perusteella ollut olemassa perusteltu syy. Rakennusten kuvaaminen ulkopuolelta ei ole loukannut siten kantelijan tai muiden velallisten kotirauhan ja yksityiselämän suojaa, että toimenpidettä voitaisiin pitää suhteellisuusperiaatteen vastaisena. Näin ollen minulla olisi aihetta moittia ulosottohenkilöstön menettelyä tässä asiassa.

Mitä tulee väitteeseen kihlakunnanvoudin käytöksestä, totean, että kantelu on tältä osin niin yksilöimätön, ettei minulla sen perusteella ole aihetta epäillä lainvastaista menettelyä.

Saatan --- ulosottoviraston tietoon edellä esitetyn käsitykseni niistä edellytyksistä, jotka on säädetty puuttumiselle kotirauhan piiriin ulosotossa.

Liitän tähän jäljennöksen silloisen apulaisoikeusasiamies Petri Jääskeläisen valokuvaamista – tosin eri toimituksen yhteydessä – koskeneesta ratkaisusta 30.4.2009 dnro 3900/4/2007.

Otan omana aloitteena erikseen tutkittavaksi nykyisin noudatettavan menettelyn ja mahdollisen sääntelytarpeen kotirauhan piiriin kuuluvan omaisuuden valokuvaamisessa ja kuvien julkaisemisessa.